

بررسی ساخت‌های اشتقاقی قید در زبان‌های روسی و فارسی

غلامی (دانشیار دانشکده زبان‌های خارجی و ادبیات دانشگاه تهران)

hgholamy@ut.ac.ir

اردلان نصرتی (کارشناس ارشد گروه زبان و ادبیات روسی دانشگاه تهران، نویسنده مسوول)

anosrati87@gmail.com

چکیده

قید، یکی از اجزای کلام است که عموماً از ابعاد مختلفی همچون صرف، نحو و معنا مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد. در این تحقیق برای نخستین بار، ساخت‌های اشتقاقی قید با نگرش بر جنبه‌های ساختاری و معنایی آن در زبان‌های روسی و فارسی مورد بررسی قرار گرفته است. در هر دو زبان، نظام واژه‌سازی قیود، متفاوت و با امکانات واژه‌سازی از یکدیگر متمایز می‌شود. قیود مشتق ارتباط بسیار نزدیکی با سایر اقسام کلام دارند و روابط صوری و معنایی خود را با اقسام کلام حفظ کرده‌اند. ابزارهای واژه‌ساز (وندهای اشتقاقی) قیود در زبان روسی به مراتب گسترده‌تر از زبان فارسی است. هریک از این‌وندها در زبان‌های مربوطه، بیانگر معانی گوناگون بوده و از میزان زایایی مختلفی برخوردار هستند. **کلیدواژه‌ها:** قید، اشتقاق، وندهای اشتقاقی، معانی واژه‌سازی، زایایی.

۱- مقدمه

زبان، دارای نظام پویا و منسجمی است که گویشوران آن با استفاده از زبان به عنوان یک ابزار ارتباطی سبب پدید آمدن تغییرات و نوآوری‌های زبانی می‌شوند. مطالعه و بررسی ویژگی‌ها و تغییرات حاصله در هر زبان، توجه بسیاری از پژوهشگران و زبان‌شناسان را به خود جلب کرده است. ضرورت جمع‌آوری، مطالعه و توصیف نو واژه‌ها و واحدهای مشتق، از جمله قید در گنجینه واژگان زبانی بتدریج در مقوله زبان‌شناسی درک شده است. واژگان قیدی از جایگاه ممتازی در گنجینه لغوی زبان روسی، ساختار دستوری و ارتباطی برخوردارند. ساخت برخی از انواع قیود در زبان روسی معاصر

بسیار زایا تلقی می‌شود. از همین رو واژگان قیدی در شکل‌های مختلف ارتباطات کلامی به گونه‌ای وسیع مورد استفاده قرار گرفته و گستره وسیعی از روابط زبانی را در بر گرفته‌اند. تحقیق و پژوهش پیرامون فرایندهای واژه‌سازی (اشتقاقی) از جایگاه ویژه‌ای در زبان‌های روسی و فارسی برخوردار است. در این میان زبان‌شناسان برجسته روسی همچون وینوگرادوف، زمسکی و شانسکی .. و زبان‌شناسان فارسی مانند کلباسی، صادقی و کشانی .. با ارائه آثار خود به بررسی پدیده‌های واژه‌سازی زبان معاصر پرداختند. بساق زاده درباره مقوله قید می‌گوید: یکی از مباحث پیچیده و بحث‌برانگیز دستور زبان، مقوله قید است. این مبحث از مهم‌ترین مباحث زبان بوده که متأسفانه ناشناخته باقی مانده و تعریف درست و جامعی از آن نشده است و به علاوه، تعاریف موجود نیز کامل و طبقه‌بندی شده نیست و ابعاد و زوایای آن از دید بیشتر دستور نویسان دور مانده است (بساق زاده، ۱۳۸۵، ص ۱۲). باید اذعان کرد با وجود پژوهش‌ها و تحقیقاتی که تاکنون در زمینه بررسی قید در زبان‌های فارسی و روسی به عمل آمده، هنوز هم نکات ناگفته فراوانی در این حوزه وجود دارد که بررسی و تحلیل تازه‌ای را می‌طلبد. در اندک تحقیقاتی که کارشناسان و پژوهشگران ایرانی در زمینه بررسی قید در زبان‌های فارسی و روسی به رشته تحریر درآورده‌اند، موضوع فرایندهای واژه‌سازی به چشم نمی‌خورد. از این رو برآن شدیم تا ساخت‌های اشتقاقی قید روسی - فارسی را از منظر ساختار و معنا که منعکس‌کننده ویژگی‌ها و تمایزات هستند، بررسی کنیم. برای نیل به این هدف برآن هستیم تا:

منابع علمی موجود را که در زبان‌های روسی و فارسی پیرامون ساخت‌های قیدی نوشته شده است مورد مطالعه و بررسی قرار دهیم؛ موضوع امکانات واژه‌سازی (وندهای اشتقاقی و قواعد واژه‌سازی) زبان‌های روسی و فارسی در حوزه قید را به تفصیل بررسی و نتایج تجزیه و تحلیل عملی بیش از ۱۰۰۰ واژه قیدی را از ابعاد مختلفی همچون بسامد وندهای اشتقاقی بکار رفته در زبان روسی و فارسی، ساخت قیده‌های اشتقاقی از اقسام کلام از طریق وندا افزایی را در هر دو زبان در قالب نمودار در بخش پایانی پژوهش ارائه نمائیم.

اهمیت تحقیق

بررسی ساخت‌های اشتقاقی قیدی در زبان‌های روسی و فارسی به دلایل ذیل حائز اهمیت است: مطالعه و توصیف فرایندهای واژه‌سازی قید در زبان‌های روسی و فارسی؛ موضوع واژه‌های مشتق قیدی که از امکانات واژه‌سازی در هر دو زبان بهره می‌برند تاکنون به طور جامع در حوزه زبان

شناسی مورد بررسی قرار نگرفته اند؛ مطالعه و بررسی منابع علمی نشان داد که ضرورت تطبیق، بررسی نظام مند و توصیف ساخت اشتقاقی قید در هر دو زبان فرا رسیده است.

روش و داده‌های تحقیق

روش تحقیق مورد نظر ما در این کار تحقیقی هم زمانی، نظری - توصیفی و بررسی تطبیقی ساخت‌های اشتقاقی قیدی روسی و فارسی است. داده‌های تحقیق برای بخش عملی، از کتاب‌های درسی زبان روسی و فارسی و فرهنگ لغات مربوط به هر دو زبان به روش برگیزه‌ای (فیش) جمع آوری و انتخاب شده اند.

بحث و بررسی

معیارهای تمایز قید از دیدگاه زبان شناسان روسی

در تاریخچه زبان شناسی، دیدگاه نسبت به قید، پیوسته در حال تغییر بوده است که خود موجب ناهمگونی خصوصیات دستوری آن در زبان روسی شده است. م.و.لامانوسوف، قید را در شمار مقوله عام ادات، ضمائر و اصوات قرار داده است، در حالیکه م.و.پانوف قید را منسوب به صفات می‌داند. دانشمندان قرن بیستم، برخلاف پیشینیان خود که اغلب، قیود را با سایر اقسام کلام یکی و مشترک می‌دانستند، کاملاً آن را از نظام طبقاتی کلمه حذف می‌کنند. پایه گذار این سنت ک.س.آکساکف، عقیده داشت که قید جزء اقسام کلام محسوب نمی‌شود. به اعتقاد وی، اقسام کلام دارای شکل خاصی در کلمه هستند و قید از این شکل خاص در کلمه برخوردار نبود (آکساک، ۱۸۸۰، ص ۴۰۲). به عقیده شاخماتف، قید تشابه زیادی به صفات و اسامی دارد و به مفهوم مشخص از جایگاه ممتازی در نظام اقسام کلام برخوردار است (شاخماتف، ۱۹۲۷، ص ۶). ا. پاتینیا ضمن تأیید دیدگاه نحوی نسبت به قید، آن را در شمار اقسام کلام مستقل قرار داد (پاتینیا، ۱۹۶۸، ص ۱۱۹). م.پشکوفسکی قید را مقوله «کاملاً نحوی» می‌داند. پشکوفسکی معتقد بود اقسام کلام، کلمه نیستند، بلکه صورت هستند (صورت‌های کلمات و گروه واژه‌ها)؛ یعنی مقوله‌های صوری اسم (شیئیت)، فعل (عمل)، صفت (ویژگی) و قید (ویژگی ویژه) (پشکوفسکی، ۱۹۵۶، ص ۹۸). وینوگرادوف ضمن تفکیک و جداسازی اقسام کلام، تلاش می‌کرد تا کل مجموع مقوله‌های زبان‌شناسی یعنی صرف، نحو و معنار را مورد توجه قرار دهد. به زعم وی، قید یک مقوله

دستوری (грамматическая категория) است که شالوده آن را کلمات صرف نشدنی (несклоняемые слова) و غیرهمسان (несогласуемые слова) که با فعل، مقوله حالت (категория состояния)، اسامی، صفات و مشتقات از آن همنشینی (примыкание) می‌کنند، تشکیل می‌دهد (وینوگرادوف، ۱۹۴۷، ص ۳۴۰).

نظام واژه سازی قید در زبان روسی و فارسی

در این بخش، ابتدا اشاره‌ای کوتاه به فرایندها و الگوهای واژه سازی قید در زبان‌های روسی و فارسی خواهیم داشت و نشان خواهیم داد چگونه این قسم از کلام ساخته می‌شود. سپس در ادامه ساختار قید را به اختصار بیان خواهیم کرد و آنگاه در پرتو آن‌ها، روش‌های ساخت قید با استفاده از فرایند اشتقاق را بررسی خواهیم کرد. در نظام واژه سازی قیود در زبان روسی، شیوه‌های پسوندی و پیشوندی - پسوندی بسیار پر کاربرد هستند؛ در حالی که قیدهای ساخته شده از طریق پیشوند افزایی، ترکیب، پسوند افزایی - ترکیب و پیشوند - پسوند افزایی - ترکیب از زیایی کمتری برخوردارند. ساخت بسیاری از قیود زبان روسی ریشه در ویژگی دستوری حالت (بویژه حالت‌های دارای حرف اضافه) اسامی و صفات جامد دارد و در این مورد پسوندها با پایانه‌های حالت کلمات جامد و پیشوندها با حروف اضافه «هم آو» هستند (دستور زبان روسی^(۱)، ۱۹۸۲، ص ۹۶۷). به اعتقاد تیخونف قیود در مقایسه با اسامی، صفات و افعال از ظرفیت واژه سازی ضعیف تری برخوردار است و در زبان روسی معاصر هیچ گونه تمایل و گرایش‌های فعال در جهت تقویت آن مشاهده نمی‌شود. کلمات هم ریشه در واژه سازی قید به لحاظ ترکیب مشتقات، معدود هستند. به طور مثال قید «همه جا»، فقط دارای ۴ مشتق (ПОВСЮДНОСТЬ «هرجا»، ПОВСЮДНЫЙ «هرکجا»، ПОВСЮДУ «همه جا»)، OTOBСЮДУ «از هر جا» است که دو تای آخری، واژه‌های کم کاربرد به شمار می‌روند (تیخونف، ۲۰۰۳، ص ۱۷۳). در همین ارتباط نیز، پالیاکوف واژه سازی قید در زبان فارسی را ناچیز ارزیابی کرده و آن را فاقد غنای لازم جهت ساخت گسترده تر قید می‌داند (پالیاکوف، ۲۰۰۰، ص ۳۳۳). نظام واژه سازی قیود فارسی نیز به مانند زبان روسی از فرایندهای اشتقاق، ترکیب و ترکیب - اشتقاق بهره می‌برد. روش‌های ساخت قید از طریق پیشوند افزایی: بلا - +درنگ ← بلادرنگ و پسوند افزایی: دلیر + - انه ← دلیرانه، در زبان فارسی کاربرد دارند و متعلق به فرایند اشتقاق هستند. لیکن ساخت قید در زبان فارسی از طریق افزودن همزمان پیشوند و پسوند آنچه که در زبان روسی به طور

وسیع متداول است و افزودن پایان وند^(۲) (постфикс) کاربرد ندارد و وجه تمایز زبان‌های روسی و فارسی قلمداد می‌گردد. طباطبایی فرایند اشتقاق در زبان فارسی را بسیار فعال و زایا توصیف کرده و آورده است که از رهگذر این فرایند واژه‌های بسیاری ساخته شده اند (طباطبایی، ۱۳۷۶، ص ۱۵). زبان معاصر فارسی از ویژگی ترکیبی بسیار قوی برخوردار است. ویژگی‌های دستوری حالت (падеж) و جنس (род) در آن به چشم نمی‌خورند. اقسام کلام مانند اسم و صفت فاقد صورت‌های تصریفی (флективные формы) هستند و نقش‌های نحوی آنها اصولاً به کمک حروف اضافه، حرف نقش نما ی «را» و کسره ی اضافه بیان می‌شود (روبینچیک، ۱۹۶۰، ص ۴۷). طباطبایی درباره ی فرایند ترکیب می‌گوید در ترکیب بر خلاف اشتقاق وند افزایشی صورت نمی‌پذیرد، بلکه دست کم دو تکواژ آزاد به یکدیگر می‌پیوندند و کلمه‌ای جدید می‌سازند (طباطبایی، ۱۳۷۶، ص ۱۴). قیدهای سروقت، سرانجام (اسم + اسم) از این نمونه اند (کلباسی، ۱۳۸۸، ص ۳۸). ترکیب یکی از فرایندهای بسیار فعال و پر کاربرد در حوزه واژه سازی زبان فارسی به شمار می‌رود. اما از آنجا که این فرایند مرتبط با موضوع پژوهش ما نیست، به آن نمی‌پردازیم. بر این اساس می‌توان گفت که عدم وجود ویژگی حالت در ساختار زبان فارسی در مقایسه با زبان روسی که به کمک حالت‌های مختلف، واژگان قیدی در آن ساخته می‌شوند از یک سو و گرایش زیاد ساختار زبان فارسی به ترکیب در مقایسه با زبان روسی که تصریفی محسوب می‌شود و پایانه‌های واژگان در آن صرف می‌شوند از سوی دیگر، نمونه‌ای از وجه تمایز در حوزه ساخت قید تلقی می‌گردد.

зим-ой (در زمستان)

در این واژه، قید به کمک حالت ابزاری (творительный падеж) ساخته شده است که پایانه آن نیز تغییر کرده است. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
из-далёк-а (از دور)

از حالت اضافی (родительный падеж) به کمک حرف اضافه که به پیشوند تبدیل می‌شود و پایانه صرفی که به پسوند تبدیل می‌شود، قیدهایی از این روش در زبان روسی ساخته می‌شوند.

کلیه قیود در زبان روسی از حیث ساختار به دو گروه مشتق (мотивированные наречия) و غیرمشتق (немотивированные наречия) تقسیم بندی می‌شوند. قیود مشتق، قیودی هستند که از کلمات همه اقسام کلام مستقل مشتق و به کمک وندهای اشتقاقی ساخته شده باشند. این گروه

بخش اعظم قید را تشکیل می‌دهند. مانند: красиво (زیبا). قیود غیر مشتق، کلمات بسیطی هستند که ویژگی را به صورت متمم قیدی زمان (обстоятельствовремени)، متمم قیدی مکان (обстоятельствоместа)، متمم قیدی کیفیت (образиспосободействия) و متمم قیدی مقدار (обстоятельствостепени) بیان می‌کنند (دستور زبان روسی، ۱۹۸۲، ص ۱۶۴۷ §). از آن جایی که ساختار قید، مشابه ساختار اسم و صفت است در زبان فارسی نیز قیدها از منظر ساختار به ساده: زود؛ مشتق: با سرعت؛ مرکب: خوشحال؛ مشتق-مرکب: افتان و خیزان گروه بندی می‌شوند (وحیدیان کامیار، ۱۳۸۶، ص ۱۱۱). برخی از دستور نویسان زبان فارسی برای قید تقسیم بندی دیگری قائل شده اند و علاوه بر ساده و مرکب به گروه قیدی و قید مؤول اشاره می‌کنند (انوری و گیوی، ۱۳۸۶، ص ۲۲۸). چنانکه می‌بینیم ساختار قید در زبان فارسی متفاوت از زبان روسی است و شاید این ناشی از تفاوت‌های ساختاری هر دو زبان باشد. در زبان معاصر روسی، صفات، اسامی، افعال، اعداد و ضمائر در ساخت قید شرکت می‌کنند. زیاترین مدل‌های واژه سازی (словообразовательные модели) قید، ارتباط تنگاتنگی با صفات دارند. روابط واژه سازی (словообразовательные связи) قیود با این قسم از کلام بطور دائم در حال توسعه است. و می‌توان اذعان کرد که صفات، نقش اساسی در واژه سازی قیود ایفا می‌کنند. بر مبنای اعداد و ضمائر دیگر قیده‌های جدید ساخته نمی‌شوند (تیخونف، ۲۰۰۳، ص ۱۷۳). منظور از روابط واژه سازی آن است که در این نظام، اقسام کلام روابط و ارتباط بسیار تنگاتنگی با یکدیگر دارند و در واژه سازی اقسام کلام دیگر مشارکت می‌نمایند. این بخش را با ذکر این نکته به پایان می‌بریم که از آثار صاحب‌نظران زبان فارسی همچون فرشیدورد، کشانی، کلباسی و ... می‌توان دریافت که در زبان فارسی نیز اقسام کلام مانند اسامی، صفات، افعال و اعداد در ساخت اشتقاقی قید مشارکت دارند. آن چنان که بعداً خواهیم دید وجه تمایز هر دو زبان، «ضمیر» است که در زمینه ساخت اشتقاقی قید زبان فارسی کاربرد ندارد. از سوی دیگر، اسامی بر خلاف صفات در زبان روسی، پیکره اصلی واژگان قیدی را در زبان فارسی تشکیل می‌دهند و روابط واژه سازی با این قسم از کلام بسیار فعال است. فرایندهای ترکیب- اشتقاق (сложение - деривация) و تکرار (редупликация) از جمله فرایندهای واژه سازی در هر دو زبان محسوب می‌شوند. اما از آن جا که پرداختن به این موارد با توجه به اهداف تعیین شده در مقاله، امکان پذیر نیست، ما صرفاً به ارائه مثال‌هایی در این زمینه بسنده می‌کنیم و در ادامه به بررسی مبحث فرایند اشتقاق قید که موضوع اصلی این پژوهش است خواهیم پرداخت.

مثال برای ترکیب- اشتقاق (ترکیب+پسوندهای افزایی) در زبان‌های روسی و فارسی:

Раз , в воскресенье , мы с братом зашли **мимоход-ом** в гимназию
узнать, не получены ли новые журналы (Кушевский).

یک بار روز یکشنبه، من به همراه برادرم، سر راه، سری به دبیرستان زدیم تا بپرسیم که آیا مجلات
جدیدی رسیده است.

افتان و خیزان راه می‌رفت.

مثال برای فرایند تکرار در زبان‌های روسی و فارسی:

Он уехал **далеко- далеко**. او به جای خیلی دور رفته است.

رفته رفته به این هولدونی عادت کردم.

ساخت اشتقاقی قید در زبان‌های روسی و فارسی

الف) پسوندهای افزایی: در این روش، صفات، اسامی، اعداد، افعال و قیود مولفه‌های ساخت پسوندهای
قید را به همراه وندهای اشتقاقی تشکیل می‌دهند. پسوندهای بیشماری برای ساخت قیود در زبان روسی
بکار می‌روند که در اینجا، ما به اختصار، برخی از مهم‌ترین آنها را همراه با مثال‌هایی ذکر می‌کنیم:

۱- پسوندهای -e, -o - در ترکیب با صفات

громк(ий)→ громк-о (громко разговаривать) با صدای بلند صحبت کردن

раздражающ(ий)→раздражающ-е (раздражающе действовать) با عصبانیت کارکردن

قیدهای ساخته شده بوسیله پسوندهای فوق، بیانگر چگونگی عمل هستند. پسوندهای -e, -o - زایا
تلقی می‌شوند (تیخونف، ۲۰۰۳، ص ۱۷۴).

Марфеньку всегда слышно и видно в доме. Она то смеется , то
говорит **громко**.

صدا و چهره مارفنکو همیشه در خانه شنیده و دیده می‌شود. او گاهی می‌خندد و گاهی با صدای
بلند صحبت می‌کند.

۲- پسوندهای -ой, -ом - در ترکیب با اسامی . اینگونه قیود از طریق حالت ابزاری و بدون حرف

اضافه ساخته شده اند، مفهوم زمان را بیان می‌کنند و زایا هستند (دستور زبان روسی، ۱۹۸۲، ص ۹۸۲).

утр(о)→ утр-ом

зим(а)→зим-ой(зимой холодно) در زمستان هوا سرد است

Рано **утром** на Волге бродил лёгкий туман (чехов).

صبح زود مه خفیفی رودخانه ولگا را فرا گرفته بود.

۳- پسوندهای Ю, -ЖДЫ- در ترکیب با اعداد بیانگر مقدار و کمیت هستند. به کمک پسوندهای Ю قیدهایی از اعداد ۵ الی ۲۰ و ۳۰ ساخته می‌شوند. پسوند ЖДЫ برای اعداد ۲، ۳ و ۴ کاربرد دارد. این پسوندها در گروه غیر زایا قرار دارند (همان: ۹۸۳-۹۸۴ §).

два → два-жды (дважды приходиться) دو مرتبه آمدن

двадцать → двадцать-ю (двадцатью два – сорок) بیست ضربدر دو برابر است با چهل

۴- پسوندهای -мя, -а, -я در ترکیب با افعال:

стоять → стой-мя

лежать → леж-а (читать лежа) خوابیده مطالعه کردن

قیدهای مذکور، بیانگر چگونگی عمل هستند. اکثریت کلمات این دسته، از قیدهای فعلی ساخته می‌شوند که معنای نمود فعلی، زمان و حالت فعل (залог) را از دست داده اند و به مانند قیدهای معمولی به کار می‌روند. این گونه قیدها در برخی از اصطلاحات مشاهده می‌شوند. *спустя рукава* (سنبل کاری). کلمات این گروه نیمه زایا محسوب می‌شوند (وینوگرادوف، ۲۰۰۳، ص ۳۰۳)

Волосы [у учителя] над низким лбом торчат *стоймя* (Куприн).

بالای پیشانی کوتاه اش سیخ ایستاده اند. [معلم] موهای

И *молча* он коня седлает и скачет с беглым королём (пушкин).

او بی سرو صدا اسب را زین می‌کند و با شاه فراری به سرعت دور می‌شوند.

۵- بوسیله پسوندی که نظرات ذهنی و شخصی (субъективно-оценочные суффиксы) را در قالب درجه ضعیف ویژگی چیزی یا کامل نبودن آن و یا درجه شدت و افزایش ویژگی چیزی با مفهوم عاطفی - تحبیبی بیان می‌کنند. پسوندهای -оват- /-еват- در ترکیب با قید در زمره پسوندهای زایا به شمار می‌روند و در زبان محاوره کاربرد فراوانی دارند. این پسوندها بیانگر درجه ضعیف ویژگی هستند. کمی زود ازدواج کردن *рано* → *рано-оват-о* (рановато жениться)

— Интересуюсь, - сухо ответил Штокман (Шолохов) и Жена осталась у сына, — *суховато* ответил он (С. Бородин).

شتوکمان با لحن رسمی جواب داد: علاقه دارم. او با لحن نسبتاً رسمی جواب داد: زخم پیش پسر

مانده است (تیخونف، ۲۰۰۳، ص ۱۷۶).

پسوندهای زبای *-ОНЬК-/-ЕНЬК-* نیز در ترکیب با قید بیانگر درجه شدت و افزایش ویژگی چیزی با مفهوم عاطفی - تحبیبی هستند. این گروه از قیود نیز در زبان محاوره کاربرد وسیعی دارند.

Старался он одеваться *чистенько*, несмотря на чрезвычайную свою бедность (Достоевский). (وینوگرافوف، ۲۰۰۱، ص ۳۰۳).

او سعی می‌کرد علیرغم تنگدستی خیلی زیادش، لباس خیلی تر و تمیز بپوشد. در زبان فارسی نیز به مانند زبان روسی اسامی، صفات، افعال و اعداد مبنا و پایه اصلی ساخت قید به کمک پسوند افزایشی را تشکیل می‌دهند. بر خلاف زبان روسی، قید مشتق از قید به کمک پسوند افزایشی در زبان فارسی ساخته نمی‌شود. از ضمائر نیز قید مشتق از طریق پسوند افزایشی به دست نمی‌آید. فرشیدورد ضمن اشاره به پسوندهای اشتقاقی قید ساز و صفت ساز می‌گوید پسوندهای صفت ساز، قید نیز بوجود می‌آورند؛ زیرا بیشتر صفات بیانی به صورت قید هم بکار می‌روند (فرشیدورد، ۱۳۸۶، ص ۱۸۳). پسوندی که به کمک اسم، قید می‌سازند عبارتند از: - وار، - آسا، - وش، - کی، - ان، - انه، - ی و - ا.

سعدی دل روشنت *صدف وار* هر قطره که خورد گوهر آورد (همان، ص ۴۳۱).
ماه و پروین از خجالت رخ فرو پوشند اگر *آفتاب آسا* کند بر شب تجلی روی تو (همان: ۳۰۸)
شمع وش پیش رخ شاهد یار دمبدم شعله زنان می‌سوزم (همان: ۴۴۵)
پسوندهای مذکور دلالت بر مفاهیم شباهت و همانندی دارند و زایا هستند. مشتقات پسوند -کی معمولاً به زبان محاوره‌ای و کودکانه تعلق دارند و قید چگونگی می‌سازند. دزد + کی ← دزدکی (کشانی، ۱۳۷۱: ۵۳). بوسيله پسوند - ان، قیدهایی با مفهوم زمان ساخته می‌شوند: بهاران (روبینچیک، ۲۰۰۱: ۲۹۶). پسوند فعال - انه، اشاره به نسبت و شباهت دارد و برای ساختن قید و صفت بکار می‌رود.

آن سرو نازنین که چو خوش می‌رود به راه و آن چشم *آهوانه* که چون می‌کند نگاه (فرشیدورد، ۱۳۸۶، ص ۳۲۷).

کشانی ضمن بیان گستردگی ساختار پسوند - ی خاطر نشان می‌سازد مشتقات قیدی پسوند - ی قادر هستند نقش صفت را نیز بازی کنند و بیانگر معانی: شباهت رفتار و یا عمل، مقیاس و یا میزان، زمان و تصغیر و... می‌باشند. موهاشویبتلی زده قالب ← قالبی؛ صبح ← صبحی؛ طفل ← طفلی (کشانی، ۱۳۷۱،

ص ۵۳). به کمک پسوند- آ قیدهای تنوین دار از کلمات عربی و فارسی ساخته می‌شوند و کلماتی که آخرشان تنوین نصب است، تقریباً همه قیدند: رسماً (فرشیدورد، ۱۳۸۶، ص ۲۰۹).

پسوندهایی که برای ساخت قید از صفت بکار می‌روند همان‌هایی هستند که برای ساخت قید از اسم به کار رفته اند و در معنی مشترکند. از همین رو به ذکر چند نمونه اکتفاء می‌کنیم.

بدین دل گرفته است **گستاخ وار** بزر و بسیم اندرون خانمان (همان، ص ۱۹۰).

جان بکف بر نه و **دلیر آسا** قصد این راه کن در او ماسا (همان، ص ۱۹۸).

خوشبخت ← خوشبختانه (کشانی، ۱۳۷۱، ص ۳۴)؛ یواش ← یواشی (کلباسی، ۱۳۸۸، ص ۱۱۸).

از فعل به کمک پسوند- ان قیدهایی ساخته می‌شوند که بیانگر مفهوم فاعلی و بیان حال هستند: خندان، لرزان (همان: ۱۰۲). پالیاکوف به پسوند - گانه اشاره می‌کند که با افزودن به اعداد، قید مشتق به دست می‌آید: سه + گانه ← سه گانه (پالیاکوف، ۲۰۰۰، ص ۳۳۴). با توجه به مطالب گفته شده تفاوت‌های این بخش را می‌توان اینگونه بیان کرد که گستره ساخت قیدهای روسی از طریق پسوند افزایشی، سایر اقسام کلام به استثناء ضمائر را در بر می‌گیرند؛ درحالی که قیدهای مشتق زبان فارسی تنها از اسامی، صفات، افعال و به طور ناچیزی از اعداد ساخته می‌شوند. تعداد پسوندهایی که در زبان فارسی به اسامی و صفات افزوده می‌شوند و قیود مشتق می‌سازند نسبت به زبان روسی در این زمینه قابل ملاحظه‌اند. وجه تشابه هر دو زبان در این است که از ضمائر قید ساخته نمی‌شود. پسوندهایی در زبان‌های مذکور وجود دارند که از جهت مفهوم زمان با یکدیگر اشتراک معنایی دارند. پسوند افزایشی می‌تواند موجب تغییر ماهیت اقسام کلام شود. در هر دو زبان وندهایی وجود دارند که متعلق به سبک محاوره و عامیانه هستند. اما در زبان روسی نکته حائز اهمیت این است که پسوندهای قید ساز زبان روسی، نشانه اختصاصی قید محسوب می‌شوند و تنها برای همان قسم از کلام کاربرد دارند، ولی در زبان فارسی، قید(به استثناء - آ) نشانه اختصاصی ندارد و پسوندهای قید ساز(- ان، - انه) می‌توانند بطور مشترک با اقسام کلام دیگر به کار روند.

ب) پیشوند افزایشی: نکته حائز اهمیت در این روش آن است که قیدهای مشتق این گروه، صرفاً از طریق پیشوند افزایشی به خود قید و در مواردی از قید فعلی به دست می‌آیند و از اقسام کلام دیگر ساخته نمی‌شوند. پیشوند **не-** به معنای (نفی چیزی) در میان پیشوندهای ساخت قید در زبان روسی در شمار وندهای بسیار زایا و پرکاربرد به حساب می‌آید و به کمک قید، قید می‌سازد. **не-** **вдалеке** (این نزدیکی‌ها)، **не-хотя** (با بی میلی). برخی از قیدهای منفی قادرند به طور همزمان

هم از قید وهم از صفت بدون تغییر معنی مشتق شوند. не-долго (مدت کمی)، недолг-о (دستور زبان روسی، ۱۹۸۲: ۹۹۲ §).

За несколько дней разделись кусты, **недавно** раскрывшие листья (M).

در طی چند روز بوته‌هایی که برگ‌هایشان به تازگی باز شده است، زیبا شده اند. سایر پیشوندهای این گروه غیر زایا بوده و در ترکیب تعداد اندکی از قیود مشاهده می‌شوند که از آن میان می‌توان به پیشوندهای ذیل اشاره کرد:

قید با پیشوند в- یا во- به «جهت حرکت» اشاره دارد. во-вне — во- (همان: ۹۹۳ §).

Тихо сказал Савлий, подбирая как-то **вовнутрь** свои губы... (Г.).

ساوولی یک طوری با جمع کردن لب‌هایش به داخل.....به آرامی گفت.

قیدهای با پیشوند на- به مفهوم به «زمان» اشاره می‌کنند. на- — всегда (همان: ۹۹۳ §).

Кирилл не думал осесть в Солдатской слободке **навсегда** или ...

کیریل فکر نمی‌کرد که برای همیشه یا در قصبه سالدات ساکن شود.

قیود با پیشوند до- بیانگر مفهوم رسیدن به مرحله عالی و مرز عمل هستند. — нельзя до-

Соломонтолькочтоженилсябыл**донельзя** счастлив (Г.). (همان: ۹۹۳ §)

سالامون تازه ازدواج کرده بود و خیلی خوشحال بود.

пре- — пре-много (преуспеть премного) بسیار پیشرفت کردن

сверх- — сверх-глупо (поступить сверхглупо) خیلی احمقانه رفتار کردن

Не нужно только выглядеть **сверхмодно** или старомодно - и то и другое плохо (Смена).

لازم نیست فقط ظاهر بسیار شیک و امروزی یا از مد افتاده داشته باشیم. هر دو این‌ها پسندیده

نیستند.

пре- (одеть супермодно) - супер- خیلی شیک لباس پوشیدن (تیخونف، ۲۰۰۳، ص ۱۷۸).

همان گونه که مشاهده می‌شود پیشوندهای -супер-, -сверх-, -пре- به لحاظ مفهوم، بیانگر

درجه شدت ویژگی چیزی هستند. از سویی دیگر، تیخونف در حوزه واژه سازی قیود در زبان روسی

معاصر، پیشوندهای -сверх- و -ультра- (بسیار، مافوق) را در زمره وندهای زایا تلقی

می‌کند.:: ультрасовременно (بسیار مدرن) (همان: ۱۸۹).

پیشوند افزایشی نیز در ساخت قیود فارسی کاربرد دارد. پیشوند فعال نا- دلالت بر نفی چیزی دارد که از اسم، قید و صفت می‌سازد. (فرشیدورد، ۱۳۸۶، ص ۲۸۰). قیدهای ناچار و ناگزیر از این نمونه اند. ناگزیر من امروز به اصفهان سفر می‌کنم (همان، ص ۲۸۲). از اسم نیز به کمک پیشوند به-، قیدهای مشتق ساخته می‌شوند: به تفصیل، به تدریج. در برخی موارد پیشوند با- به اسم افزوده می‌شود و قید می‌سازد: با زور. روبینچیک معتقد به ساخت پیشوندی- پسوندی قید در زبان فارسی است. وی می‌گوید: قیدهای مشتق «بزودی» و «بخوبی» که از طریق اتصال همزمان پیشوند به- و پسوند تحت ضربه - (یای مصدری) به صفات ساخته شده اند، در شمار قیدهای پیشوندی- پسوندی قرار می‌گیرند (روبینچیک، ۲۰۰۱، ص ۲۹۴-۲۹۵). وی در اینجا شیوه جدیدی از ساخت قید در زبان فارسی را با عنوان پیشوندی- پسوندی مطرح می‌کند که در زبان روسی بسیار متداول بوده و در نوع خود قابل تأمل است. لیکن تاکنون در هیچ یک از کتاب‌های دستور زبان فارسی به این مورد اشاره نشده است. بنظر نگارنده این نمونه مشابه روش ساخت پیشوندی- پسوندی در زبان روسی است لیکن قاعده بالا برای اکثر واژگان زبان فارسی، عمومیت ندارد. شاید به همین دلیل باشد که زبان‌شناسان فارسی به این مورد توجهی نکرده اند. افزون بر پیشوندهای بالا، پیشوندهای بلا- و لا- که در واژه‌های عربی الاصل مشاهده می‌شوند در زبان فارسی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرند. پیشوندهای فوق معمولاً با اسم ترکیب می‌شوند و قید (بالا درنگ)، (لاجرعه) می‌سازند. این وندهادر فارسی کاربرد نسبتاً فراوان دارند و معنی آن «نفی» است (کلباسی، ۱۳۸۸، ص ۹۴-۹۳-۹۲). باقی پیشوندهای این گروه همچونام - و دی - غیر فعال محسوب می‌شوند. تنها اشتراک معنایی هر دو زبان در باب پیشوند، متعلق به پیشوند نفی است. پیشوندهای قید ساز زبان روسی چه به لحاظ کمیت و چه به لحاظ معنا، بسیار فراتر از زبان فارسی کارکرد دارند و مفاهیم مختلفی را به کلمات می‌بخشند، در حالی که در زبان فارسی برخی از پیشوندها به معنی خاصی اشاره نمی‌کنند. برخلاف زبان روسی، که ساخت قید به کمک پیشوند افزایشی فقط از قید ساخته می‌شود، در زبان فارسی پیشوند می‌تواند موجب تغییر ماهیت اقسام کلام و تبدیل آنها (اسم و صفت به قید) به یکدیگر شود. نکته دیگری که لازم است مورد توجه قرار گیرد وجود برخی از پیشوندهای زبان روسی (-супер-, -ультра) و فارسی (بلا-، لا-) است که به طور قرضی از زبان‌های دیگر وارد هر دو زبان شده اند و در واژه سازی قید مشارکت دارند. پ (قیدهای پیشوندی - پسوندی: این دسته از قیود از طریق افزودن پیروند (شقایق، ۱۳۸۶، ص ۶۹) (конфікс) (ترکیب همزمان پیشوند و پسوند) به صفات، اسامی، اعداد،

ضمایر، افعال و قیود ساخته می‌شوند. این روش در زبان روسی بسیار پرکاربرد بوده و قیدهایی بیشماری از این طریق ساخته می‌شوند. همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد، این روش در زبان فارسی کارایی و عمومیت ندارد. قاعده پیشوندی-پسوندی ساخت قیود از صفات، با تنوع ابزارهای واژه‌ساز که مفاهیم مختلفی را بیان می‌کنند و با درجه متفاوت زبانی متمایز می‌شود که به اختصار به چند نمونه از آن اشاره می‌گردد:

по- -ому(-ему): прежн(ый)→по-прежн-ому

по - - и : дружеск(ий)→ по- дружск-и

اکثر قیدهایی مشتق این گروه از صفات نسبی و در برخی از موارد از صفات کیفی ساخته می‌شوند و بیانگر چگونگی عمل و بسیار زایا هستند (دستور زبان روسی، ۱۹۸۲، ص ۹۹۴-۹۹۵).

Сначала всё было *по-прежнему* тихо(Кор.).

از ابتدا همه چیز مثل سابق، آرام بود.

Я Вас, батюшка, пригласил теперь.... совершенно *по-дружески*(Д.).

پدر جان، من شما را حالا کاملاً دوستانه دعوت کردم.

В-....-ую: рассыпн(ой)→ в-рассыпн-ую

این قیدهایی نیز به مانند قیدهایی ذکر شده بالا مفهوم چگونگی عمل دارند و نسبتاً زایا هستند (همان: ۹۹۶§). قیود مشتق مذکور از حالت مفعولی رایبی (родительный падеж) و به کمک حرف اضافه و پایانه که به ترتیب به پیشوند و پسوند تبدیل شده اند، ساخته می‌شوند (وینوگرادوف، ۲۰۰۱، ص ۲۹۲).

Мятежники скрылись и через час показались из-за горы, скача *врассыпую*(П.).

شورشیان در حالی که به سرعت پراکنده می‌شدند، پنهان شدند و یک ساعت بعد از پشت کوه بیرون آمدند.

до- -а: красн(ы)→ до-красн-а

на- -о: глух(ой) → на-глух-о

قیدهایی که به کمک پیروندهای -а -до و -о -на ساخته می‌شوند به ترتیب به مرحله عالی عمل و مرز عمل اشاره می‌کنند. قیدهایی مذکور به ترتیب زایا و غیر زایا هستند و از حالت اضافه‌ای و مفعولی رایبی ساخته می‌شوند (همان: ۲۹۳).

میله فلزی را تا سرخی داغ کردن. Раскалить металлический прут *докрасна*.
Осенью хозяин велел забить *наглухо*, дачу(Фед).

صاحب خانه دستور داد در فصل پائیز، در و پنجره‌های خانه ییلاقی را خیلی محکم کنند.
از اسامی: پیراوند. У - - до بیانگر مرحله عالی عمل و یا مرز عمل و غیرزایا است (دستور زبان روسی، ۱۹۸۲، ص ۱۰۱۴ §).

از بالا به پائین (сверху донизу) до-низ-у : низ - - у

از اعداد: قیود با وند ем - - в از اعداد مجموعی ساخته می‌شوند و دلالت بر ویژگی گروهی از اشخاص متناسب با تعداد آن‌ها می‌کنند. این وندها غیر زایا هستند (همان: ۱۰۱۷-۱۰۱۸ §).

в- - ем : дво(е) → в-дво-ем

на - - е : тро(е) → на-тро-е

старая мать приедет к нему, так и будут они жить *вдвоём* (Гарбатов).

مادر پیر پیش او می‌رود به همین دلیل آن‌ها دو نفری زندگی خواهند کرد.

از افعال: قیدهایی که به کمک پیراوند ذیل ساخته می‌شوند به چگونگی عمل اشاره دارند و زایا محسوب می‌شوند (دستور زبان روسی، ۱۹۸۲، ص ۱۰۲۰).

в-....-ку : перевал(иваться) → в-перевал -ку

За столом разместились попарно , то есть мужчины *вперемежку* с дамами(Салтыков-щедрин).

سر میز غذا جفت به جفت نشسته بودند؛ یعنی آقایان یک در میان با خانم‌ها.

از ضمایرو قیود: بوسیله وندهای ذیل، قیدهایی از ضمایر و قیود ساخته می‌شوند که غیر زایا هستند.

по-....-ему : наш → по-наш-ему

по - - у : тихоньк(о) → по- тихоньк-у. (تبخونف، ۲۰۰۳، ۱۸۰).

Не способен я к тому , чтобы люди , живущие со мной , жили *помоему*...

من لیاقت آن را ندارم تا مردمی که با من زندگی می‌کنند مطابق میل من زندگی بکنند...

Я стою *потихоньку*, без шума, на покрытом стогами лугу(Н.)

من یواشکی و بدون سرو صدا روی چمن پوشیده از کومه ایستاده ام.

ت) از طریق پایان وند : این ساخت در زبان روسی، چندان فعال و پر کاربرد محسوب نمی‌شود.

قیدهای مبهم با ادوات -то، -когда-то یک روزی (در گذشته)؛ -либо، -куда-либо جایی،

(به) یک جایی؛ -нибудь، -где-нибудь (در) یک جایی، به این گروه تعلق دارند (همان: ۱۷۷).

Спрятаться *где-нибудь* в укромном месте(Дон Гуан).

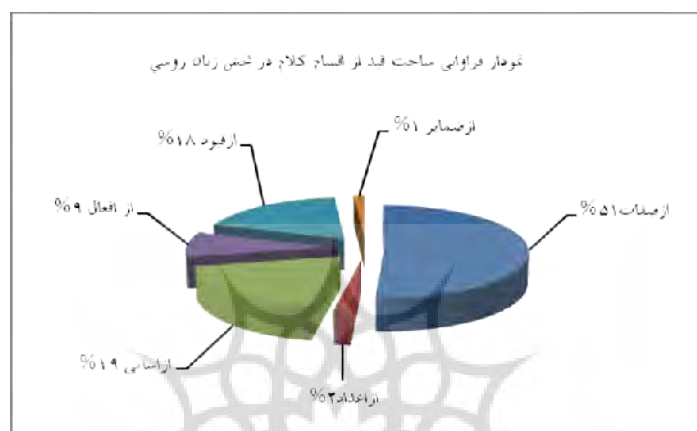
در یک جایی، جای دنج پنهان شدن.

همان گونه که قبلاً متذکر شدیم در بخش پایانی این کار تحقیقی، دست به یک تجزیه و تحلیل عملی (آماری-قیاسی) در سطح همزمانی زدیم. به منظور دستیابی به نتایج مورد نظر، بیش از ۳۰۰ واژه و ترکیبات قیدی در زبان فارسی و ۸۰۰ واژه قیدی در زبان روسی را در شش جدول و ۴۵ ستون از زوایای مختلف همچون اجزای ساختمان کلمات (وندهای اشتقاقی)، ساختار کلمات (بسیط و غیر بسیط) و روش‌های ساخت قید از اقسام کلام را مورد تجزیه و تحلیل قرار دادیم که یافته‌های برخی از آن، در قالب نمودار به شرح ذیل ارائه خواهد شد. ما علاقمند بودیم که نمونه‌های بیشتری از نمودارها را ذکر کنیم اما بنا به علت محدودیت جا، موفق به آوردن تمام آن‌ها نشدیم. همان گونه که مشاهده می‌شود شمار قیده‌های زبان روسی نسبت به فارسی فزونی دارد. این امر ممکن است علت‌هایی داشته باشد؛ از جمله این که شماروندهای اشتقاقی (بویژه پیشوند و پیراوند) زبان روسی که بوسیله آن‌ها واژه سازی انجام می‌گیرد بسیار وسیع تر از زبان فارسی ارزیابی می‌گردد و از سوی دیگر وجود یک فرهنگ واژه سازی در زبان فارسی که کلیه اقسام کلام مانند قید در آن گرد آوری شده باشند به چشم نمی‌خورد. در مسیر تحقق این پژوهش به منابع دستوری و زبان‌شناسی گوناگونی مراجعه و از بسیاری از آن‌ها بهره برده شدیم. لیکن باید اذعان کرد که مقوله واژه سازی قید، در مقایسه با سایر مباحث زبان‌شناسی، کمتر نظر زبان‌شناسان را در هر دو زبان، بویژه زبان فارسی به خود معطوف کرده است. برای گردآوری این کلمات از منابع زیر بهره گرفته ایم: فرهنگ پیشوندها و پسوندهای زبان فارسی (فرشیدورد: ۱۳۸۶)، ساخت اشتقاقی واژه (کلباسی: ۱۳۸۸)، اشتقاق پسوندی در زبان فارسی امروز (کشانی: ۱۳۷۱)، فرهنگ تفسیری زبان روسی (اژگوف: ۱۹۹۹)، فرهنگ واژه سازی زبان روسی (تیخونف: ۱۹۸۵) و دستور زبان روسی (۱۹۸۲).

تجزیه و تحلیل صورت گرفته نشان داد شمار پیشوندها (۱۲) و پسوندهای (۱۷) قید ساز در زبان روسی بر شمار پیشوندها (۵) و پسوندهای (۱۳) زبان فارسی فزونی دارد. به کیفیت بالا باید این کیفیت مهم را نیز افزود که در هر دو زبان، بسامد پسوندها بر وندهای دیگر برتری دارد. ۷۳٪ قیده‌های مشتق زبان فارسی از طریق پسوند افزایشی پدید آمده اند. در زبان روسی، وضع کمی فرق می‌کند، چرا که علاوه بر پسوند افزایشی (۴۷٪)، بخش قابل توجهی از مشتق سازی قید از طریق روش پیشوند - پسوند افزایشی (۳۹٪) صورت می‌گیرد. این روند در زبان فارسی کاربرد ندارد. هم چنین مطابق با تحلیل انجام گرفته، صفات و اسامی به ترتیب با ۵۱٪ و ۱۹٪ سهم

عمده ای در واژه سازی قیود در بخش زبان روسی را به خود اختصاص می دهند؛ حال آنکه، در زبان فارسی اسامی و صفات به ترتیب با ۵۳٪ و ۲۶٪ مبنای اصلی واژه سازی قیود را تشکیل می دهند (نمودار شکل ۳ و ۴).

نمودار شکل

نمودار شکل (۲):

نتیجه گیری

ساخت بسیاری از قیود مشتق زبان روسی ریشه در ویژگی دستوری حالت (بویژه حالت‌های دارای حرف اضافه) اسامی و صفات دارد و در این مورد حروف اضافه به پیشوند تبدیل می‌شوند. زبان فارسی فاقد چنین ویژگی دستوری است و واژگان مشتق قیدی از این طریق ساخته نمی‌شوند. روش‌های ساخت قید از طریق پیشوند افزایی و پسوند افزایی در هر دو زبان متداول است و وجه اشتراک آن‌ها محسوب می‌شود. وجه تمایز شان در روش ساخت پیشوندی- پسوندی و ساخت قید از طریق افزودن پایان وند در زبان روسی است. باید اذعان کرد که وندهای اشتقاقی در زبان روسی قابل ملاحظه و به مراتب گسترده تر از زبان فارسی تلقی می‌شوند و از همین رو در برگزیده مفاهیم کامل تر و متفاوت تری هستند. پیرانوند و پایان وند در زبان فارسی کارایی ندارند و از این طریق قید ساخته نمی‌شود. برخی از پسوندهای زبان روسی مانند (-ОВАТ /-ОВАТ- و -ОНЬК /-ОНЬК-) قادرند که معانی و مفاهیم کامل و ظریف‌تری را بیان کنند. آنچنان که قبلاً اشاره شد گستره ساخت قیده‌های روسی از طریق پسوند افزایی، سایر اقسام کلام به استثنای ضمائر را در برمی‌گیرد؛ در حالیکه قیده‌های مشتق زبان فارسی تنها از اسامی، صفات، افعال و بطور ناچیزی از اعداد ساخته می‌شوند. علاوه بر این پسوند افزایی می‌تواند موجب تغییر ماهیت اقسام کلام در هر دو زبان شود. برخلاف زبان روسی، در زبان فارسی پیشوند می‌تواند موجب تغییر ماهیت اقسام کلام و تبدیل آنها (اسم و صفت) به قید شود. نکته دیگری که لازم است مورد توجه قرار گیرد آن است که قیده‌های زبان روسی از مشخصه‌های خاص (-ЖДЫ, -Е, -О) برخوردارند که آن‌ها را از سایر اقسام کلام متمایز می‌سازند؛ حال آنکه در زبان فارسی، صورت‌های مختوم به پسوند -انه، می‌توانند هم در جایگاه صفت و هم در جایگاه قید ظاهر شوند؛ زیرا وند مذکور، مشخصه اختصاصی قید به شمار نمی‌رود.

یادداشت‌ها

- ۱- از آنجایی که نسخه الکترونیکی کتاب دستور زبان روسی فاقد شماره صفحه است و فقط در آن شماره مدخل ذکر گردیده است، به ناچار در ارجاعات مربوطه از شماره مدخل استفاده کرده ایم.
- ۲- در زبان فارسی، چنین وندهای وجود ندارد. وند بالا که در زبان روسی به آن **постфикс** اطلاق می‌شود، پس از پسوند می‌آید. نگارنده با مراجعه به کتاب‌ها و پژوهش‌های انجام شده در

زمینه وندهای اشتقاقی در زبان فارسی، این کار تحقیقی موفق به یافتن کلمه معادل برای تکواژ مذکور نشد. بنابراین به طور قراردادی ما این وند را پایان وند می نامیم.

کتابنامه

- انوری، ح، احمدی گیوی، ح. (۱۳۸۶). *دستور زبان فارسی* ۲. تهران: انتشارات فاطمی.
- بساق زاده، م.ر. (۱۳۸۵). «فید از دیدگاه دستورنویسان کهن و نو». *مجله زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی، شماره سوم، تابستان ۱۳۸۵*، ۳۷-۱۱
- فرشیدورد، خ. (۱۳۸۶). *فرهنگ پیشوندها و پسوندهای زبان فارسی*. تهران: انتشارات زوار.
- شقایق، ویدا. (۱۳۸۶). *مبانی صرف واژه*. تهران: سمت.
- طباطبائی، ع. (۱۳۷۶). *فعل بسیط فارسی و واژه سازی*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- کشانی، خ. (۱۳۷۱). *اشتقاق پسوندی در زبان فارسی امروز*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- کلباسی، ا. (۱۳۸۸). *ساخت اشتقاقی واژه در فارسی امروز*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- وحیدیان کامیار، ت. (۱۳۸۶). *دستور زبان فارسی* ۱. تهران: انتشارات سمت.
- Аксаков, К.С. (1880). *Полное собрание сочинений*, Т. ۲: Сочинения филологические., Москва.
- Виноградов, В.В. (1947). *Грамматическое учение о слове*, Москва: Учпедгиз.
- Виноградов, В.В. (2001). *Грамматическое учение о слове* / Под. Ред. Г.А. Золотовой, Москва: Рус. яз.
- Евгеньева. (1981-1984). *Словарь русского языка*, В 4-х т, Москва: Русский язык.
- Ожегов, С.И. (1999). *Толковый словарь русского языка*, Москва: Азбуковник.
- Пешковский, А.М. (1956). *Русский синтаксис в научном освещении*, Москва.
- Поляков, К.И. (2000). *Учебник персидского языка*, Москва: Муравей-Гайд.

- Потебня, А.А. (۱۹۶۸). *Из записок по русской грамматике*, Т. ۱., Москва.
- Рубинчик, Ю.А. (۱۹۶۰). *современный персидский язык*, Москва: Восточная литература.
- Рубинчик, Ю.А. (۲۰۰۱) *Грамматика современного персидского литературного языка*, М: Восточная литература.
- Русская грамматика*. (۱۹۸۲). т. ۱, М: Академия наук.
- Тихонов, А.Н. (۱۹۸۵). *Словообразовательный словарь русского языка*, В ۲-х Т., Москва: Русский язык.
- Тихонов, А.Н., ۲۰۰۳, *Современный русский язык*, Москва: Цитадель-трейд.
- Шахматов, А.А. (۱۹۲۷). *Синтаксис русского языка*, Л.

